

Nekünk: kézikönyv az itt-létezéshez. „Aki nem élt a végeken, az nem ismeri a valódi életet és a valódi halált. Sem azt a népet, azt a fajt, amely a mostoha életkörülmények folytán jött létre, konokul kapaszkodván a rögbe, mely számára még az anyaföld, s ragaszkodván imáihoz meg átkaihoz, melyekben még nem satnyult el az anyanyelv” – írja előszavában Klemm József. Kell nekünk ez a könyv. Hogy amikor megkérdik tőlünk: hogy vagytok ti „ott”, mi azt mondhassuk amolyan kissé fölényes, kissé gúnyos (e különleges, végvári faj által, az elmúlt egy évtizedben kitenyésztt) félmosollyal: köszönjük, megvagyunk. Vagyogatunk . . .

NÁRAY Éva

ÉLETERŐT TÜKRÖZŐ BIBLIOGRÁFIA

Vida Zeremski: *Milan Konjović bibliografija*. Sombor, Galerija „Milan Konjović”, 1999

Vida Zeremski a Milan Konjović életművéről készített személyi bibliográfia szerzője az Előszóban, miután nagy vonalakban felsorolta és rendszerbe állította a bibliográfiai anyagot, megállapította, hogy a Mester mind művészként, mind pedig emberként a mindennapoknak is meghatározó egyénisége volt, kedvelt témája festőknek, művészettörténészeknek, szobrászoknak, irodalommal foglalkozóknak, költőknek, a tv- és filmsorozatok készítőinek és nem utolsósorban az újságíróknak.

A Konjović-bibliográfia 6289 tétele beszédesen igazolja a Festő népszerűségét. Összeállítója szerint feltehetően nem teljes a jegyzék, mindenképpen tovább bővül majd, hiszen a Konjović életmű felmérése még folyamatban van. Azt is feltételezi a bibliográfus, hogy ez a kiadvány megkerülhetetlen, jól hasznosítható alapja lesz mindazoknak a kutatásoknak, melyek a vajdasági róna páratlan megjelenítőjének tanulmányozását állítják majd érdeklődésük középpontjába.

Több mint két évtizeden át gyakori beszélgetőtársa lévén a Festőnek, úgy vélem, e bibliográfia nemcsak festészete titkainak megfjtéséhez nyújt majd nagymértékű segítséget, de gondolatokban végtelenül gazdag életfilozófiájának megismeréséhez is.

A kiadvány négy részből áll. Az első részben egy rövid életrajz, Lang Irma szerkesztői megjegyzése, valamint Vida Zeremski Előszava található. Ezt követi maga a 6289 tételt tizenhárom egységre tagoló bibliográfia. A monográfiák, az akadémiai székfoglaló, az elismerések és díjak, az 1988-ban és 1997-ben megtartott vonatkozó tudományos tanácskozáson anyaga alapján készített gyűjteményes kiadványok, valamint az önálló és csoportos tárlatok katalógusai után következik a legterjedelmesebb rész. Ez a Milan Konjovićról szóló írásokat tartalmazza a hírek, az újságcikkek, tanulmányok, szakdolgozatok, előszavak, értekezések, lejegyzett vele való beszélgetések összefüggésében. A Mesterhez frott versek, a róla szóló kerekasztal-beszélgetések, tudományos tanácskozások számbavétele mellett a bibliográfiában megtalálhatók még a Milan Konjović és a színház viszonyára vonatkozó adatok, a róla készített szobrok, postai bélyegek. A tv- és filmsorozatok jegyzéke zárja ezt a részt.

Köztudott, a Festő közvetlenül a hatvanas évek előtt döntötte el, hogy szülővárosának – melynek „utcái ölelésben találkoznak”, s melynek kulturális hagyományai termékeny alkotói klímáról árulkodnak – válogatást ajándékoz kiegészítve egy faliszőnyeggel az 1913 és 1963 között keletkezett olajfestményekből, akvarellekből, temperákból, rajzokból. Olyan műalkotásokról van szó, melyek egyértelműen utalnak a Festő munkásságát meghatározó állomásokra. A kezdetben hatvan kép a realizálás pillanatában, ötszázra emelkedett, mert mint az adományozó mondotta: „Hatvan képpel a Galéria élettelen-ségre, statikusságra lenne kárhozthatva.” Konjović vérmérsékletétől mi sem állott távolabb, mint a mozdulatlanság és az életképtelenség. E donáció végeredménye az 1966. szeptember 10-én megnyitott és a Festő nevét viselő Galéria volt, mely időközben számtalan adománnyal, legátummal bővült annak érdekében, hogy e kimagasló festő- és szellemóriás munkásságáról folyamatában tegyen tanúbizonyságot. Ma összesen 1060 műalkotás kap helyet a Galériában, ami lehetővé teszi, hogy a város kulturális életének kiapadhatatlan forrásaként az intézményben állandóan történjék valami. Tematikus kiállításokat szerveznek, és velük kapcsolatos rendezvényeket tartanak.

A Galéria működésére vonatkozó adatokat rögzíti a bibliográfia harmadik része, mely számba veszi az intézmény keletkezésére és működésére vonatkozó adatokat, a rendezvényeket és kiállításokat, valamint a kiadói tevékenységet.

A negyedik fejezetet a különböző mutatók alkotják. A cirill és latin betűs névmutató, a feloldott kezdőbetűk és álnevek mutatója, a szerb és idegen nyelvű időszaki kiadványok, valamint az önálló és csoportos tárlatok színhelyeinek mutatója, végül a kiadvány szerzőjére vonatkozó jegyzet zárja a kötetet.

Mivel igen színvonalas és értékes kiadványról van szó, nem ünneprontás céljából, hanem a teljesség igényétől indíttatva kívánok néhány megjegyzéssel hozzájárulni egy-két téves vagy pedig feloldatlanul maradt bibliográfiai adat megfajlásához.

Az 1241. és 1242. bibliográfiai egységben az Sz. I. Szeli István nevének kezdőbetűit jelöli. Az F. C. Zs. feloldása Fridrik Cirkl Zsuzsanna, nem pedig Fridrik-Dirkl, Zsuzsanna. A 2773. jelzetben az A. J. Aladics János nevének kezdőbetűje, s téves a feloldott kezdőbetűk és álnevek mutatójában. A. J. megfajlása, hiszen Aladics János újságíróról van szó, nem pedig Ács József festőművészről. A *Magyar Szóban* 1962. április 8-án megjelentetett *Az eget nem lehet felparcellázni (1977.)* című írás szerzője nem Páfrány Imre, hanem Sáfrány Imre. A jelen recenzió írója 1973-ban Stojanović-Káich Katalin néven írta értekezését az *Üzenetben* (2833.), de művelődési életünk köztudatában 1975-től napjainkig a Káich Katalin rögződött, tehát a latin betűs névmutatóban ilyen szellemen kellene revidálni a nevet. A *Híres emberek (6206.)* című írás szerzője Sz. J., azaz Szabó Judit.

A Matica srpska által készített bibliográfiák egyébként különválasztják a cirill és a latin betűs névmutatókat, s ilyenképpen a megjelentetett frászművek frászmódját is tükrözik. Nem szándékunk e gyakorlat helyénvalóságával vitába szállni, csupán azért teszünk említést róla, hogy mindazoknak a felhasználóknak, akik nem ismerik ezt a bejáródott gyakorlatot, megkönnyítsük a visszakeresésre irányuló törekvéseiket. A jelen sorok írója, miután nem volt ismeretes előtte ez az eljárás, kezdetben arra a téves következtetésre jutott, hogy a Mesterről készített frásai kimaradtak.

A *Milan Konjović bibliografija* című kiadványt a festőművész születésének 100. évfordulója alkalmából jelentette meg a Galéria. Illő és méltó ez a publikáció ahhoz az öntörvényű és grandiózus művészegyéniséghez, aki végső soron mindig is az emberi élet egyediségét, fényességét, megismételhetetlenségét, a tájban való feloldódását hirdette, aki a végtelennek tűnő földi valóság viszonylatában egy talpalatnyi térség búzatengerének ígzetétől fogva tartva, a létezés teljességét tudta vászonra varázsolni.

KÁICH Katalin

A SZABADULÁS IDEJE

Márai Sándor: *Szabadulás*. Helikon Kiadó, Budapest, 2000

(1) „Ez a költő, a maga titokzatos módján, itt él közöttünk, a testnél is érzékelhetőbb valóságban. Rengeteget dolgozik, halottan is” – írta Márai Sándor, Kosztolányi ötödik posztumusz könyvének megjelenésekor. A most első ízben kiadott Márai-regény, a *Szabadulás* kapcsán valami hasonlóval kezdhethetnénk mi is a könyvismertetőnket. Mindazonáltal a kisregény sorsát illetően nem táplálhatunk túlzott reményeket.

A megkésettésség jobb művek esetében is sebet ejtett a recepción: az olvasók talán érdeklődéssel vették kézbe a *Karnevált* vagy a *Budát*, de a kritikusok (a tudós urak) gyorsan átfutván az oldalakat – némi rosszmájúsággal tegyük hozzá: ha egyáltalán – úgy tették félre Hamvas vagy Ottlik regényét, hogy a következő pillanatban már nagyvonalúan meg is feledkeztek róla. Miért lenne másképp a *Szabadulás* esetében, melyet ráadásul maga a szerző is, úgy tűnik, mostohagyerekként kezelt: naplójában tudtunkkal sehol nem említi, kiadására pedig minden bizonnyal nem is gondolt. Hogy az életmű gondozói most mégis előkeresték a hagyatékból, annak valószínűleg fölöttébb egyszerű, mondhatni „piaci” oka lehet; nevezetesen az, hogy az olyan opusok, mint a *Füves könyv*, a *Szindbád hazamegy*, az *Egy polgár vallomásai* vagy *A Garrenek műve* már mind sorra megjelentek, így most már csak azok a „forgácsok” maradtak hátra, melyek a nagy művek kifaragása közben hullottak alá az író asztaláról a padozatra.

A kisregény esélyeit tovább rontja, hogy fokozottan közhelyveszélyes témát dolgoz fel, a háborút: a cselekmény Budapesten játszódik, az 1944/45-ös ostrom idején, pontosabban annak utolsó éjszakáján. A történet meglehetősen átlagos, szóra alig érdemes: az óvóhelyen egy végzős egyetemi hallgató, Erzsébet, felidéli az elmúlt tíz hónapot, a kegyetlen, ám a háborús szabványnak teljességgel megfelelő eseményeket, az otthon elvesztésétől a bujkálásokon át egészen a bombázásokig. Közben emberi sorsok és jellemek jelennek meg, aijasság és önfeláldozás, megalkuvás és emberi tartás, vagyis a felbomló viszonylatok között lejátszódó változásai a léleknek: válaszok a megaláztatásra és kiszolgáltatottságra. Márai kíméletlenül, metsző pontossággal rajzolja meg mindezt, a „frontvárosi életéről”, a fegyverek által diktált életritmusról érzékletes képet kap az olvasó:

„Az emberek jártak az ágyúk között, beálltak a kapuk alá, ha előzetes jelzés nélkül bombák zuhantak, a villamosok megálltak és vártak, amíg elvonul a támadás. Az utasok